

ras que de suso diximos en esta ley, quel pueden dezir las gentes Tyrano, e tornarle el Señorio, que era derecho, en torticero, (7) así como dixo Aristoteles, (8) en el libro que habla del Regimiento de las Cidades, e de los Reynos.

LEY XI.

Quales son los otros grandes, e honrrados Señores, que non son Emperadores, nin Reyes.

Principes, Duques, Condes, Marqueses, Juges, Vizcondes, son llamados los otros Señores, de que fablamos de suso, que han honrra de Señorio, por heredamiento. E Principe, (1) fue llamado antiguamente el Emperador de Roma, porque en el se començo el Señorio del

(7) En torticero. Iste tamen minus proprie dicitur tyrannus, ut patet in cap. neque enim 14. quest. 5. & tradit Bar. in dist. tract. de tyrannia, colum. 5. in fin. adde Bal. in leg. eam quam, colum. 6. C. de fideicom. referentem Arist. (ut hic) quod malus Rex tyrannus fit, & Senec. in Epistol. ad Lucillum 114. Epistol. circa fin. d. bonus Rex, honesta intuetur, salutem commissi corporis curat, nihil imperat carpe, nihil fordium, ubi vero impotens, cupidus delictatus est, transit in nomen detestabile ac durum, & fit tyrannus, & ut etiam tradit Alber. in leg. dicerimus, C. de sacrosan. eccl. tyrannus est, qui solum proprium inspicens commodum, nihil actum putat, nisi leges evacuet, vel populum subiciat servituti, & an talem Regem per suas iniustitias intolerabiles, ut facientem tyrannica subditi possint expellere? Bald. in leg. ex hoc iure, colum. 2. ff. de iust. & iur. 1. arguit, quod sic tandem, dicit contrarium esse verum, & quod si de facto expellant non amittit dignitatem suam, Bald. tamen in princip. ff. vet. colum. 6. velle videtur, quod subditi possint ei denegare obedientiam, & servitutem, ex quo ipse non impendit eis officii debitum, & vide, quod in simili dicit gloss. in cap. cum beatus, 45. dist. neque potest talis Rex, qui iure successit in Regno, & si in regimini modo limites iuris, & rationis excedat, à privato occidi, ut tradit Alphonsus à Cast. in lib. de hereditibus, vers. tyrannus, ubi etiam dicit, quod hereticum esset asserere id licere.

(8) Aristoteles. Vide 8. ethicorum, cap. 10. ubi quod Rex qui utilitates suorum non curat, potius est tyrannus, quam Rex, & quod Rex pravus, tyrannus fit, tradit etiam S. Thom. 1. lib. de regim. princ. cap. 1. quod Rex qui sua commoda ex regimine querit, non autem bonum multitudinis sibi subiecit, talis rector tyrannus vocatur nomine à fortitudine derivato, scilicet quia per potentiam opprimit, non per iustitiam regit.

LEY XII.

Principis nomen est generale regum, in aliquibus tamen locis nomen est certi domini sigillatim, veluti in Alemania, Antiochia, Morea, & Apulia, dux dicitur habens officium ducendi exercitum, & assumptum fuit, antiquitus hoc officium à manu imperatoris data, que sunt talibus officialibus magnæ terræ ab Imperatoribus, que hodie dicuntur ducatus, propter quas Duces illi sunt vassalli imperii, Comes dicitur, qui comitatur continue imperatorem, vel Regem cum exhibitione alicuius servitii: quorum aliqui comites palatini dicuntur, eo quod in palatio comitabantur, & serviebant, terræ his data comitatus dicuntur, Marchio dicitur dominus alicuius terræ postea in consubibus regnorum, iuge dicitur quasi iudex, & hoc nomine sunt consueti nominari, quatuor dominantes in Sardinia, Vicecomes dicitur, qui gerit vicem comitis. Hoc dicit.

(1) Principe. Duo sunt supremi Principes Papa, &

Imperio, e es nome general, (2) que dizen a los Reyes; pero en algunas tierras es nome de Señorio señalado, (3) así como en Alemania, (4) e en la Morea, (5) e en Antiochia, e en la Pulla: e otros Señorios non acostubraron llamar por este nome, si non estos sobredichos. E Duque (6) tanto quiere dezir, como Cabdillo guaidor de hueste, que tomo este oficio antiguamente de mano del Emperador. E por este oficio, que era mucho honrrado, heredaron los Emperadores, a los que los tenian, de grandes tierras, que son agora llamados Ducados, e son por ellas vassallos del Imperio. E Conde (7) tanto quiere dezir, como compañero, que acompaña cotidianamente al Emperador, o al Rey, faziendole fer-

& Imperator, Bald. in l. 1. colum. 2. ff. de consil. princip. & Princeps terræ græco eloquio Bagreus dicitur, quasi basis populi, eo quod subditorum onera portat, secundum S. Gregor. lib. 9. moralium, cap. 13. adde leg. 1. ff. de consil. princip. 6. sed quod princ. instit. de iur. natur. gent. vel civil. & dicebat Petrus Antiboli, in suo tractat. de muneribus, §. 4. num. 97. vers. tenetur autem qui libet, quod nullus Rex quantumcumque magnus, nullus comes, nullus marchio, nullus delphinus, neque multi qui hodie nominantur Principes, non sunt Principes, & solus Imperator dicitur Princeps, tu dic, ut in ista leg. habetur.

(2) Nome general. Scriptura etiam sepius hoc nomen extendit ad omne genus domini, & præcipue nobilis: ad cuius similitudinem quidam ordo Angelorum vocatur principatus, quia dominantur toti provincie: unde in Daniele, cap. 11. vers. scribitur Princeps perarum resistit mihi viginti uno diebus Joseph etiam qui erat secundus à Rege Egypti se Principem vocat, secundum quod tradit S. Thom. lib. 3. de regim. princip. cap. 21.

(3) Señalado. Iste secundum quod refert S. Thom. lib. 3. de regim. princ. cap. pen. sunt domini provinciarum quasi primum locum tenentes sub regali, vel Imperiali dominio, unde & dominantur baronibus comitibus, ut in theutonia, & regno Sicilie patet.

(4) En Alemania. Iste sunt quasi Reges, ut dicit Bald. in leg. fin. C. de testam. milit. & gloss. in Clement. 1. de baptis. in verb. regum.

(5) Morea. Hic est principatus Achaje de quo per gloss. in dist. Clement. 1. de baptis.

(6) E duque. Vide in lib. feudorum, quis dicitur dux, marchio, comes, & in leg. 2. C. de offic. pref. prator. afri. & nota quod Duces à ducatu populi dicti sunt: sed præcipue in castris, est enim ipsorum officium exercitum ducere, dirigere, & ipsum impugna præire: unde cum filii Israel impugnantur à chanaanis, quæserunt à se invicem, ut scribitur in lib. iudicum, cap. 1. quis ascendit ante nos contra chanaanem, & quis erit Dux belli: & hoc nomen tali rectori proprie convenit propter difficultatem negotii, quando quis est impugna, unde ab excellentia regimini congruissime dux vocatur: qua ratione Josue quia pugnavit bella domini, sic vocatus est, ut testificatur de illo, ille egregius Princeps Matathias 1. lib. Machab. cap. 2. hæc tradit S. Thom. lib. 3. de regim. princ. cap. pen. sic de Christo dicitur Psalm. 79. vers. 20. Dux itineris iustis, &c. & nota, quod licet Dux, cum exercitu resideat in territorio alieno, potest punire delinquentes, secundum Bald. in leg. pref. 2. ff. de offic. pref. prator.

(7) Conde. De istis etiam vide in dist. cap. quis dicitur Dux, marchio, comes, &c. & istud nomen fuit assumptum, primo à populo Romano, post exactos Reges, eligebant enim singulis annis, ut tradit B. Isidorus lib.

uicio señalado: e algunos Condes auia a que llamauan Palatinos, que muestra tanto, como Condes de Palacio, (8) porque en aquel logar los acompañauan, e les fazian seruicio continuamente: e los heredamientos que fueron dados a estos Oficiales, son llamados Condados. E Marques (9) tanto quiere dezir, como Señor de alguna gran tierra, que esta en comarca de Reynos. E Juge (10) tanto quiere dezir, como Judgador: e non acostubraron llamar este nome a ningund Señor, fueras ende a los quatro Señores, que judgan, e señorean en Sardesia. E Vizconde tanto quiere dezir, como Oficial que tiene lugar de Conde.

LEY XII.

Que poder han los Señores sobredichos, que han el Señorio de las tierras por heredamiento.

Por heredamiento (1) han Señorio, los Principes, e los Duques, e los otros grandes

11. etymologiarum, duos consules, quorum unus militaret: alter vero rem administrabat civilem, & isti duo consules primo vocati sunt comites, à commendo simul per veram concordiam: unde aucta fuit republica, ut tradit Salustius de bello Jugurthino, processu vero temporis istud nomen abolitum est à Romano regimine, & translatum est ad statum aliquem dignitatis sub regibus, & Imperatoribus deputatum: unde dicuntur comites à committingo: à quo ipsorum officium est præcipue reges, & Imperatores sequi in rebus bellicis: vel in quacunque re militari, & in aliis quibuscumque generis pro totius Regni utilitate, ut dicit S. Thom. lib. 3. de regim. princ. cap. 21. adde quod habemus, C. de archid. & comit. sac. pala. lib. 12. & ille proprie dicitur comes, qui est investitus de comitatu, qui vero est sine comitatu abusive dicitur comes, ut sunt comites palatini, qui creant tabelliones, & dant tutores ex privilegio Principis, iuxta not. per gloss. in leg. 1. ff. de tutori. dar ab his, secundum Bal. in cap. 1. quis dicitur dux, marchio, comes, &c.

(8) Condes de palacio. Iste quando sunt sine comitatu abusive dicuntur comites, Bal. in dist. cap. quis dicitur Dux, marchio, & adde Abb. in cap. legatur, de major. & obedien.

(9) E marques Vid. in dist. cap. 1. ubi Andr. de Iser. dicit, quod marchia quasi Marex, eo quod iuxta mare plurimum est exposita: aliter exponit S. Thom. in opuscul. de regim. princ. lib. 3. cap. 21. f. quod istud nomen dignitatis comitatu æquipollet, sed hoc nomen fortitur à severitate iustitiæ: dicitur enim marchio à marcha, quod est singulare divitum, pondus per quod significatur directæ, & rigida iustitia, & communiter hoc apparet: quia communiter ista dignitas reperitur in locis montuosis, & asperis, vel in provinciis lascivis, quorum utramque genus: rigore iustitiæ conservatur, hic tradit S. Thom. dist. lib. 3. de regim. princ. cap. 21.

(10) Juge. Iudex quasi ius populo dicens.

LEY XIII.

Principatus, & dominio terrarum, seu provinciarum deferuntur successione illis, de quibus supra leg. proxima, his competit iuridictio, & alia concernentia dominium, secundum quod continetur in privilegiis concessionum Regum, vel Imperatorum, seu iuxta antiquam consuetudinem, non tamen possunt legitimare, neque novam legem aut forum condere sine populi ascensu, in aliis vero uti debent sua potestate recte in suis dominiis, sicut dictum est debere fieri per Imperatores, vel Reges. Hoc dicit.

(1) Heredamiento. Innuit ista lex, quod dignitas duca-

Señores, de que fablamos en la ley ante desta. E conuino que fuesen, por esta razon: porque el Emperador, e el Rey, maguer sean granados Señores, non pueden fazer cada vno dellos mas que vn ome; porque fue menester que ouiesse en su Corte omes honrrados, que le siruiesse, e de quien se gouernallas las gentes, e tuiesse sus lugares, en aquellas cosas, que ellos ouiesse de ver por mandado dellos. E ha poderio cada vno dellos en su tierra, en fazer justicia, e en todas las otras cosas, que han ramo de Señorio, segund dizen los priuilegios, (2) que ellos han de los Emperadores; e de los Reyes, que les dieron primeramente el Señorio de la tierra, o segund la antigua costumbre, (3) que vsaron de luengo tiempo; fueras ende que non pueden (4)

Leyes del tit. 3. lib. 6. Ord.

Ley 3. tit. 1. lib. 2. Recop.

le-

Lex 12. Cavillo lib. 3. Cap. 19. n. 130.

tus, marchionatus, comitatus, transeat ad heredes: & videtur obitare, cap. 1. de feud. marchi. ubi habetur quod hæres non succedit in tali dignitate. Ad idem est leg. 6. tit. 26. par. 4. sed videtur quod ista lex loquitur, quando conceditur marchionatus, vel ducatus respectu territorii, & rerum immobilium, contraria loquuntur, quando daretur dignitas, ut administratio officii, ut declarat Andr. de Iser. in dist. cap. 1. de feud. march. & ex hoc inferitur, quod quando Rex donat aliquam villam, seu oppidum cum suo territorio, faciendo eum comitem, vel duces, eo ipso videtur constitui majoria: ut sic iure, & titulo majoris succedatur, quod etiam probatur in S. præterea ducatus, de probib. feud. alien. per Federic. & expresse sentit Abb. in cap. prudentiam, in fin. princ. de offic. delega. cum extendit illum §. qui hoc probat etiam ad bona non feudalia: videatis tamen Roderic. Suarez, qui late istam materiam voluit explicare in repet. leg. quoniam in prioribus, C. de inoff. testam. in 1. limitatione, in informatione ibi posita super comitatu de Valentia: & quia etiam super eodem comitatu credo item esse sub jure: & quia in ea ego sui iudex in regali auditorio, ulterius non infisto, & advertit, quod comitatu, vel ducatu cum territorio per Principem concessio pro se, & hæredibus non intelligitur de extraneis hæredibus: sed tantum de filiis, per text. in cap. unico, de alien. feud. & ibi Bald. in 8. notabil.

(2) Segund los priuilegios. Innuit ista lex, quod cessante privilegio, vel consuetudine, & si Rex concederet aliquam terram titulo ducatus, comitatus, vel marchionatus, non tamen intelligeretur esse concessa iuridictio: nisi hoc expresse diceretur in privilegio, & forte ex hac leg. habuit ortum dispositio, l. domini Regis Alphonsi, quæ est lib. 5. tit. 9. leg. 2. in ordin. regali. quidquid in hoc esset de jure communi, iuxta not. in S. præterea ducatus, de probib. feud. alien. per Federic. & in leg. 1. §. cum ubi, ff. de offic. pref. urbi, & quæ adducit Specul. & ibi Joan. Andr. in addit. in tit. de iurisd. dist. ann. judic. vers. quæ autem meri imperii sunt, & per Andr. de Iser. in §. pen. dist. tit. de probib. feud. alienam. per Federic. colum. pen.

(3) Antigua costumbre. Vide leg. 6. tit. 13. lib. 2. ordin. rega. & vide quæ dixi in ista materia, in leg. 6. tit. 25. 4. partit.

(4) Non pueden. Hæc gratia exempli posita sunt: nam neque cudere monetam, neque alia regalia possunt, ut in leg. 9. tit. 4. part. 5. & in cap. unico, quæ sunt regalia, vide quæ tradit Paris de puteo, in suo tractat. syndicatus, vers. excedunt autem barones, colum. 2. vers. advertendum, & Lucas de Penna in leg. publicam, C. de ra milit. lib. 12. ubi & notanter tradit, an ista regalia possint

legitimar, nin fazer ley, (5) nin fuero nueuo, sin otorgamiento del pueblo. E denen vsar, en las otras cosas, de su poderio derechamente, en las tierras que son Señores, en aquella manera, que en las leyes de suso diximos, que lo han de fazer los Emperadores, e los Reyes.

LEY XIII.

Quales son llamados Catanes, e Valuafores, e Potestades. e Vicarios, e que poder ban.

Catanes, (1) e Valuafores, (2) son aquellos fijosdalgo en Italia, a que dizen en España Infançones. (3) E como quier que estos vengan antiguamente de buen linaje, e ayan grandes heredamientos, pero non son en cuenta destes grandes Señores, que de suso diximos. E porende non pueden, nin denen vsar de poder, nin de Señorío, (4) en las tierras que han, fueras en-

Concordat Lex
2o. circa me
lib. In lo que
no tuieren
especial pro-
uision) lib.
3. tit. 3. Recop.
Ind.

concedi per Principem alicui duci, vel Comiti, & post longam disputationem se resoluit, quod aut transferuntur in comitem, & ejus heredes in perpetuum, & non potest fieri, & est illicitum, aut ad tempus veluti in vita ipsius comitis, vel infra, & tunc si justa causa, & expediens republice subest, valeat quod in hoc adum est: alias non.

(1) Nin fazer ley. Not. istam leg. expresse disponentem, quod Duces, & ceteri domini non possunt condere legem, vel statuta in eorum terris, sine consensu populi: & si perpetui sine contra ea, que notat. Bart. in leg. 1. num. 1. in princip. ff. quod quisque jur. & in repet. leg. omnes populi, colum. 3. num. 8. vers. 4. quero, ff. de just. & jur. cogita tamen an hoc possit limitari, ut inconcinentibus preiudicium aliorum hoc procedat, si tamen concernunt exercitium jurisdictionis sue, & super permisis, & non prohibitis a jure Regni possint iuxta ea, que notat Innoc. & Abb. in cap. fin. de offic. lega. & Doctor. ubique & adverte hic dum dicit: sin otorgamiento del pueblo, nam vult a contrario sensu, quod de consensu populi possent condere statuta, & tunc iudicandum erit. ac si ipse populus statueret iuxta leg. omnes populi, ff. de just. & jur. & vide supra part. 1. tit. de las leyes, leg. 13. que incipit, Emperador, & que ibi dixi, & ex ista leg. videtur, quod recte dixerit Angel. in leg. imperium, col. 2. num. 7. ff. de juris. omni. judic. vers. ex preiudicium etiam deciditur, quia legem condere est de merito, & summo Imperio, quod non competit nisi soli Principi, leg. non ambigitur, ff. de legib. 8. sed quod Principi instit. de jure nat. gent. & civil. nam expenditur officio nobilissimo, & respicit principaliter publicam utilitatem, licet quidam dicant esse de jurisdictione, & male, secundum eum, unde infert, quod infeudatus de civitate, vel castro cum jurisdictione tamen non poterit condere statuta, quod dicit esse not. dignum.

LEY XIII.

Qui in Italia capitanei, seu valuafores, in Hispania dicuntur infançones hi minoris potestatis sunt, quam alii magni domini, de quibus supra lege proxima, & in eorum terris ea potestatis uti possunt, que in concessionibus imperialibus, vel regalibus eis conceditur, potestates dicuntur iudices magnorum locorum habentes potestatem iudicandi, secundum leges, & forum in locis, & rebus, & temporibus sibi assignatis, vicarii dicuntur, qui gerunt vires regum, vel Imperatorum, vel aliorum magnarum, qui facere possunt ea, que domini qui eos constituerunt, prohibitis sibi tantum exceptis. Hoc dicit.

(1) Catanes. De his habetur in cap. 2. de his qui feud.

de en tanto, quanto les fuere otorgado por los priuilejos de los Emperadores, e de los Reyes. E Potestades llaman en Italia, a los que escogen por Regidores de las Villas, e de los grandes Castillos, e estos han poder de judgar, segund ley, o fuero, en aquellos logares, sobre que son escogidos, e en aquellas cosas, e por tanto tiempo, como les fuere otorgado por los omes de aquel lugar, e non en mas. E Vicarios llaman aquellos Oficiales, que fincan por Adelantados en lugar de los Emperadores, e de los Reyes, e de los grandes Señores, en las Prouincias, e en los Condados, e en las grandes Villas, quando ellos non pueden y ser personalmente: e estos Oficiales denen vsar de aquel poderio, que los Señores, han, que los dexan en sus logares, (5) fueras ende en aquello que los ellos defendiesen señaladamente, que non vsallen.

TI.

dar. poss. vide S. Thom. in opuscul. de regim. princ. lib. 3. cap. fin. ubi declarat qui sunt isti Catani, & dicit ibi S. Thom. quod catani ab uniuersitate operum in Curia Principis, & strenuitate super alios simplices milites sunt dicti, qui & proceses, quasi ante alios precedentes dicuntur, cata enim uniuersale, quid greco nomine significamus.

(2) Valuafores. A valuis, quia deputati erant ad custodiendum portas palatii regalis sive imperialis, quos nos officarios appellamus, vide eundem Thom. in dist. cap. fin.

(3) Infançones. De istis ibidem B. Thom. dicit, quod isti sunt nobiles, qui plus virtutis habent, quam miles simplex, & sunt aliquorum villarum, & castorum domini, qui alicubi castellani dicuntur, & secundum eum dicti sunt infançones: quia minus possunt inter alios Principes lachere, propter eorum impotentiam sicut pueri ab infantia recedentes, si enim lachant subditos suos rebellant maioribus principibus adhaerentes: & sic perdunt dominium. Item neque potentiam habent maiorum principum, sicut neque puer respectu viri.

(4) Nin de señorio. Nota hic pulchram leg. & casum quem in regali cancellaria cum aliis iudicibus habui de facto, in quadam lite, & causa uxoris Doctor. Fortunii de Arzilla que pretendebat dominium in certo oppido, & non ostendebat ad hoc privilegium sufficientes, sed tantum quandam probationem per famam, quod ibi antecessores sui haberent dominium, & non declarabatur in quo esset tale dominium.

(5) En sus logares. Sed an occidens, vel percutiens, seu capiens vicere Regem, puniatur perinde ac si in ipsum Regem id fecisset, & videtur, quod sic, ut notat Bald. in leg. sed si hac, s. semper, ff. de in jus vocan. ubi dicit, quod offendens vicarium Episcopi, puniri debet ac si offenderet Episcopum, allegat text. not. in leg. offe in fin. ff. de relig. & sumpt. fune. & quod notat idem Bald. in cap. ex litter. in fin. de offic. delega. contra offendentem nuntium iudicis, vel litteras iudicis lacerantem, & de potestate vice Regis (de quo in ista lege) adde Andr. de Iser. de probib. alien. per Feder. colum. 5. 6. & 7. & Alex. in rubric. de offic. eius cui manda. est juris. & Jason. in leg. conventionem, ff. de pact. colum. fin. & videtur, quod Vicarius Regis non possit extendere manus ad insolita, s. que ipse Rex non esset solitus concedere, argum. leg. qui peculii, ff. de pecul. & cap. quod translationem, de offic. lega. & fuit opin. aliquorum Doctor. in his terminis vice Regis, ut tradit Andr. de Iser. ubi supra, quod saltim videtur procedere si ex hoc vice Rex disponderet contra leges regni non solitas derogari: non enim est de verisimili mente, Principis, quod hoc vel-

LEY I.

Como el Rey deue conoſcer a Dios, e por que razones.

Esto de ome non puede conoſcer, que cosa es Dios, compildamente (1) segund natura: pero el mayor conoſcimiento que del puede auer, es veyendo las sus maravillosas obras, (2) que fizo, e faze cada dia: ca por aquello pueden entender, que el es comienço, e medio, e fin de todas las cosas, e en quien ellas se encierran, e el las mantiene a cada vna, en aquel estado en que las ordeno, e todas han menester del, e el non dellas; e el puede mudar todas las cosas, cada ora que quiera, segund su voluntad; e esto non puede auenir en el, que se mude, nin que se cambie en ninguna manera. E aun deue el Rey conoſcer a Dios por creencia, segund manda la Fe Catholica de Santa Egleſia, así como se muestra en la primera Partida deste libro. Ca si destas maneras non le conoſciere, non sabra conoſcer a si mismo, ni el nome que ha, nin el lugar que tiene, para fazer justicia, e derecho.

LEY II.

Como, e por que razones deue amar a Dios el Rey.

Ueno non podria ser el Rey, segund conuiene, si non amasse a Dios (1) sobre todas las cosas del mundo, e señaladamente por la grand bondad que es en el. Ca el ha en si compilda franqueza, (2) e mesura, e piedad, e tan gran-

Vela Diuers.
A. n. 6. pag.
33.

(2) Obras. Coeli enarrant gloriam Dei, Psalm. 18. vers. 1. & invisibilia Dei a creatura mundi, per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur, & sempiterna quoque ejus virtus, & diuinitas. Ad Romanos cap. 1.

LEY II.

Debet Rex diligere Deum super omnia, propter ejus bonitatem, quia in Deo sunt largitas, & pietas perfecte, dar enim omnibus affluenter solem suum ori fiti facit super bonos, & malos: omnia facit ordine, & ratione, ut nihil superfluum, nihil diminutum, omnia constituit sub certo, numero pondere, & mensura, omnia creavit sua bonitate, sustentat ne pereant, parit peccantibus ad eum conuersis, & penitentibus, Rex debet etiam amare Deum propter maxima beneficia, que ab eo recipit dato, ab eo regno, si igitur dilexerit Rex Deum, & timuerit, erit verus Christianus, & confidet in eo, & ei placita adimplere nitetur, & dabit ei Deus cognitionem, & timorem subditorum ut eum diligant, & timeant, & insuper vitam æternam; Rege autem aliter agente omnia per contrarium succedent, & propter honoris prerogativam, poena ejus major erit, quam alterius. Hoc dicit.

(1) Si non amasse a Dios. Habes hic, quod non est vera virtus sine charitate, de quo vide per S. Thom. 2. 2. quest. 24. artic. 7. ubi concludit sic esse verum, ubi virtus accipitur simpliciter pro ut & illa, que ordinat ad principale bonum hominis, vel si accipitur in quantum ordinatur ad aliquem particularem finem, qui non est verum bonum: sed apparet, si vero illud particulare sic verum bonum: ut conservatio civitatis: vel aliquid hujusmodi: erit tunc vera virtus, sed imperfecta: nisi feratur ad finem, & perfectum bonum.

(2) Compilda franqueza. Et sicut non est momentum, quo quis bonitate, & misericordia Dei non fruatur, ita nullum debet esse momentum, quo cum presentem non habeat in memoria, secundum B. Ambrosi. in lib. de dignitas. human. natura.

TITULO II.

Qual deue el Bey fer, en conoſcer, e amar, e temer a Dios.

Conoſcimiento verdadero de Dios es la primera cosa que por derecho deue auer toda criatura, que ha entendimiento. E como quier que esto pertenece mucho a los omes, porque han razon, e entendimiento, entre todos ellos mayormente lo denen auer los Emperadores, e los Reyes, e los otros grandes Señores, que han a mantener las tierras, e gouernar las gentes, con entendimiento de razon, e con derecho de justicia. E porque estas cosas non podrian ellos auer sin Dios, conuiene que le conoſcan, e conoſciendole, quel amen, e amandole, que le teman, e que le sepan feruir, e loar. E porende, pues que en titulo ante deste fablamos de los Emperadores, e de los Reyes, e de los grandes Señores, e por que son así llamados, e por que conuino que fuessen y queremos aqui dezir, como deue el Rey conoſcer a Dios. E por que razones. E otroſi como le deue amar, e temer, feruir, e loar. E en cada vna de las leyes deste titulo diremos, el pro que yace en esto, quando bien lo fiziere; e otroſi el daño, quando non lo fiziesse así.

Partida II.

vellent sub generali concessione committere, argum. cap. fin. de offic. vicarii, lib. 6. & cap. in generali, de regul. jur. lib. 6. imò, neque videtur, quod possit Rex istam supremam potestatem, & supremum imperium alii committere, ut not. Bal. in leg. 1. versic. in initio, ff. de offic. prefec. urb. faciunt que not. Bart. in leg. prohibere, s. planè, in fin. ff. quod vi. aut clam. ea enim que sunt de plenitudine potestatis Principis, sunt de summo imperio, sui suprema potestate, Bald. in leg. eam quam, col. 8. C. de fideicommissis.

TITULUS II. QUALIS DEBET ESSE REX ERGA DEUM. LEX I.

Sensus hominis a natura non potest perfecte cognoscere, quid sit Deus, & major cognitio, que de Deo haberi potest, & per creata, & causata ab eo, ex quibus cognoscitur ipsum esse principium medium, & finem omnium rerum, in quo omnia continentur, omnia sustentantur in statu ab ipso ordinato, omnia eo indigent, ipse nullo, dar ipse cuncta moveri, ille vero immobilis, Rex debet ultra istam cognitionem catholicam fide Deum cognoscere, si sic eum non cognoscit, neque se ipsum cognoscet, neque nomen, neque locum quem habet ad justitiam faciendam. Hoc dicit.

(1) Compildamente. Dicebat Aristot. quod prima causa est superior narratione, ideo deficiunt lingue in ejus enarratione, nam rem quamlibet offendimus per causas: sed Deus non habet causas, quia est prima causa causarum, & non causatus, & ideo vere Deus monstrari non potest, licet aliquando demonstrarem eum per creata, & causata ab eo: sed hæc non est vera cognitio Abb. hæc in cap. 1. colum. 2. de summo. Trinit. & sicut catholicæ. & dicit B. Gregor. 27. lib. moralium, cap. 26. homo qui ineffabilem Deum effari cupit ipse lux ignorantie angustia deglucitur, loquitur enim caro de spirita: circumscriptus spiritus de incircumscripto, creatura de creatore, temporalis de æterno, mutabilis de immutabili, mortalis de vivificante.